

Sådan sikres danske småøer mod fremtidens klimaforandringer

Anbefalinger

Anbefalingerne nedenfor bygger på konklusionerne af et treårigt nordisk forskningsprojekt, der blandt andet har undersøgt, hvordan de danske småøer i dag håndterer udfordringer med oversvømmelser, og hvordan øerne bedst muligt kan forebygge og modstå fremtidige konsekvenser af ekstremt vejr.

- Øerne har brug for hjælp og støtte til at opbygge et stærkere lokalt beredskab. De fleste øer har allerede et brandberedskab, og deres ansvar kan udvides til også at gælde forebyggelse og hjælp i forbindelse med ekstremt vejr. Det kan gøre ved at give de lokale redningsberedskaber ressourcer til at hjælpe øerne med at udarbejde beredskabsplaner og støtte organiseringen af et sådant beredskab.
- Der er brug for at se på, om lovgivningen i forhold til vedligeholdelse og bygning af diger på småøer kan forenkles, så den er lettere at forstå og følge. Alternativt kan der etableres en ordning, der kan sikre øboerne rådgivning og praktisk hjælp til at udforme korrekte ansøgninger.

For yderlige information,
kontakt:

Nina Baron
Ph.d., Lektor

Katastrofe- og
Risikomanagement
Københavns
Professionshøjskole

Tlf: 51632585
Email: niba@kp.dk

De værdifulde men truede danske øer

Ifølge DMI's prognoser vil vandstanden rundt om Danmark stige med op til en meter inden for de næste hundrede år, og antallet af stormfloder vil blive op til syv gange så mange som i dag. Danmark har mere end 8000 km kystlinje, og der vil derfor blive brug for en prioritering af, hvilke områder vi kan og vil beskytte. I det kapløb er de danske småøer i risiko for at tabe.

Danmark høster stor værdi i at have levende småøer. Befolkningen på øerne er meget tæt knyttet til det sted, de bor og kan ikke forestille sig at bo andre steder. Lige nu er der et stort pres på Danmarks større byer for at skabe plads til alle tilflyttere. Der er derfor en værdi i at gøre det attraktivt at bo uden for de større byer, f.eks. på øerne. Oveni har småøerne af stor værdi som natur- og ferieområder. Alle argumenter for ikke at overse øernes udfordringer i forhold til fremtidige oversvømmelser.

I dag har de danske småøer en dobbelt udfordring, når de skal forbedre deres beredskab i forbindelse med ekstremt vejr. De er tyndt befolkede og bliver derfor ikke altid prioriteret højest, når myndighederne skal investere i oversvømmelsessikring og andre typer tiltag for klimatilpasning. Og under ekstremt vejr er de sværere at nå for beredskabet på fastlandet, da noget af det første der bliver ramt ved f.eks. storm og højvande er færgefarten. Det vil sige, at både når det handler om at forebygge oversvømmelser og handle, når de sker, så står øboerne ofte mere alene end folk på fastlandet.

Behovet for at ændre på de forhold er stort, da mange af Danmarks 400 øer i fremtiden vil mærke konsekvenserne af klimaforandringerne tydeligt. I en fremtid med forhøjet havvandstand og flere stormfloder, vil store dele af øerne opleve at blive regelmæssigt oversvømmet.

Vigtigste konklusioner

- Mange danske småøer er særlig udsatte for at blive oversvømmet i fremtiden.
- Danske småøer bliver ikke prioriteret, når kommunerne sætter midler af til oversvømmelsessikring og klimatilpasning pga. deres lave befolkningstal.
- Når vandet står højt, må småøerne oftest klare sig selv, da redningsberedskabet prioriterer at hjælpe andre steder først og ofte har problemer med at komme frem til øerne.
- Der er en tradition på småøerne for at klare sig selv, men lige nu oplever de, at det svært at gøre noget pga. den eksisterende kystbeskyttelseslovgivning, samt regler relateret til at være placeret i et Natur 2000 område.
- Alle småøer har et brandberedskab, men for de fleste af disse ø-beredskaber tager de sig netop kun af brand, og der er ikke noget beredskabs i forhold til ekstremt vejr.

Mulige løsninger

Overordnet er der to måder, at risikoen for oversvømmelser, og de skader de medfører, kan reduceres på de danske småøer. Enten ved at fysiske tiltag som at bygge diger, sikre eksisterende bygninger og sikre, at der ikke bygges i lavtliggende områder, eller ved et øget beredskab der kan rykke ud for at minimere skaderne, når der kommer varsler om forhøjet vandstand.

Bedre mulighed for at få tilladelse til oversvømmelsessikring

I dag er det et privat ansvar at sikre egen jord og ejendom mod oversvømmelser, og det er øboerne klar over. Mange oplever dog, at det er svært at få tilladelse til selv at gøre noget.

En af grundene er, at strandbeskyttelseslinjen gælder op til 300 meter ind i landet og det betyder for mange mindre øer, at det stort set er hele øen, der er omfattet. Samtidig er mange af de mindre danske øer placeret i Natur 2000 områder. Det medfører endnu strammere regler for, hvad der må bygges og ændres.

At vi i Danmark har en meget velbevaret kystnatur og fri adgang til den de fleste steder, skyldes en ambitiøs naturbeskyttelseslovgivning. For at få tilladelse til at foretage ændringer i kystområder kræves det derfor, at konsekvenserne af dette arbejde for natur og mennesker i nærområdet bliver undersøgt og dokumenteret grundigt. Dette uanset om det er bygning af et nyt dige eller genetablering af et gammelt. Disse undersøgelser er vigtige, men kan også være en uoverstigelig udfordring for folk på øerne, der måske hverken har tiden, kompetencerne eller de økonomiske midler til at få undersøgelserne foretaget og de rette dokumenter udfyldt på korrekt vis.

I dag betyder det, at meget af vedligeholdelsen af diger og bygning af nye diger på øerne sker ud fra håbet om tilgivelse i stedet for tilladelse. Når der graves ud til nye bygninger, eller der er byggeaffald i overskud, er det mange steder praksis at dette lægges på digerne. Den nuværende lovgivning betyder derfor i praksis, at på mange småøer sker digebygning og vedligehold stadig, men uden det er koordineret og tænkt sammen.

I byerne bliver behovet for klimatilpasning lige nu brugt mange steder som løftestang for bredere debatter om lokal byudvikling. Dette potentiale bliver ikke udnyttet på øerne, da den ukoordinerede tilgang til oversvømmelsessikring i dag ikke åbner op for større samtale om øernes fremtid.

Der vil derfor være et potentiale i at undersøge, om den nuværende lovgivning kunne forenkles, eller om rådgivning og hjælp kunne tilbydes øboerne til at få søgt de rette tilladelser.

“

Både når det handler om at forebygge oversvømmelser og handle, når de sker, så står øboerne ofte mere alene end folk på fastlandet.

”

Et bedre lokalt oversvømmelsesberedskab

Der ligger også et potentiale i en forbedring af øernes beredskab i forhold til ekstremt vejr, og helt konkret i forhold til oversvømmelser. I dag er oversvømmelse ikke en officiel del af redningsberedskabets rolle, og det afspejles i de lokale ø-beredskaber. Alle beboede småøer har et frivilligt brandberedskab, men for de fleste øers vedkommende holder dette beredskab sig til kun at fokusere på brand.

Dette ansvarsområde kan med fordel udvides til også at gælde ekstremt vejr. I samarbejde med de lokale professionelle beredskaber kunne disse ø-beredskaber have ansvar for at lave oversvømmelses-beredskabsplaner, holde øje med varsler, koordinere arbejdet med f.eks. at lægge sandsække ud, sikre bygninger med skodder og plastik eller i mere ekstreme tilfælde koordinere evakuering af beboere i lavtliggende huse.

Forskningsprojektet CliCNord

The Climate Change Resilience in Small Communities in the Nordic Countries project (CliCNord) fokuserer på, hvordan modstandsdygtigheden og resiliensen i små samfund kan øges, så de bedre kan modstå konsekvenserne af klimaforandringerne.

Projektet undersøger:

- Hvordan små samfund forstår deres egen situation i relation til klimaforandringerne?
- Hvordan de håndterer klimarelaterede udfordringer?
- Hvordan de lokale beboeres kompetencer og ressource kan bidrage til øget modstandsdygtighed?
- Hvornår og hvordan de lokale beboere har brug for hjælp udefra fra lokale myndigheder og organisationer?

<https://www.clicnord.org>

Sådan kommer kommuner og redningsberedskaber videre

Hvis I har brug for hjælp til, hvordan I kommer videre med dette, så ræk endelig ud til os. Forskningsprojektet CliCNord løber frem til sommeren 2024. I den periode bidrager vi derfor gerne med yderlige oplysning, vejledning, sparring eller hjælp med facilitering.

References

- Baron, N., Andersen, N.B., Taarup, J. and Kongsager, R. (2023). Emergency management in small remote communities – an urgent issue in the Nordic countries. <https://www.nordforsk.org/2023/fast-track-vision-2030> (side 152-156)
- Danmarks Meteorologiske Institut (DMI). KlimaAtlas. <https://www.dmi.dk/klimaAtlas/>
- Eriksson, K., Heidenreich, S. and Baron, N. (2023). How to improve climate change adaptation in rural areas of the Nordic Region. <https://www.nordforsk.org/2023/fast-track-vision-2030> (side 68-72)
- Kystdirektorat. Kystplanlægger. <https://www.kystplanlægger.dk>

Forfatter: Nina Baron, Ph.d., Lektor

Bidrag fra: Amanda Bæksted Vestergaard

Tak til Sammenslutningen af Danske Småøer for godt samarbejde gennem forskningsprojektet

Forside-foto: Lise Thillemann Sørensen. Foto denne side: Ole Odsgaard